

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

| USAID Turizam

Institut za intelektualno vlasništvo
Bosne i Hercegovine

VODIČ ZA ZAŠTITU ZANATSKIH PROIZVODA U BOSNI I HERCEGOVINI

Januar, 2022.

Sadržaj

	UVOD.....	3
1.	O INTELEKTUALNOM VLASNIŠTVU.....	3
2.	SISTEM INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA.....	4
3.	ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA.....	4
3.1.	PATENT.....	4
3.2.	ŽIG.....	5
3.3.	INDUSTRIJSKI DIZAJN.....	9
3.4.	OZNAKA GEOGRAFSKOG PORIJEKLA.....	10
4.	UNESCO.....	14
4.1.	INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE NEMATERIJALNOG KULTURNOG NASLJEĐA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	14
4.2.	PRELIMINARNA LISTA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE BOSNE I HERCEGOVINI.....	15
5.	KORISNI LINKOVI.....	17

UVOD

Tradicionalni zanati predstavljaju različite vještine malih privrednika, odnosno zanatlija, u koje spadaju različiti oblici proizvodnje proizvoda bitnih za svakodnevnu upotrebu u domaćinstvima, kao i usluge popravka ili održavanja predmeta za domaćinstvo i određene ekonomske aktivnosti.

Zanatstvo je vrsta privredne djelatnosti (proizvodnja, prerada, razne usluge...), kojom se bavi neko posebno stručno osposobljeno lice, kao pojedinac ili uz pomoć angažovanja manjeg broja pomoćnih radnika, koji zajedno s njim ručno izrađuju određeni proizvod namijenjen tržištu. U pitanju je tradicionalna, veoma uska podjela rada i obavlja se na jednom mjestu (u zanatskoj radionici).

Djelatnosti tradicionalnih zanata odvijaju se u zanatskim radnjama ili u domaćoj (kućnoj) radinosti. Domaća radinost spada u aktivnosti koje se sprovode u domaćinstvima u cilju izrade i dorade predmeta kod kojih preovladava ručni rad i koji imaju estetsko obilježje izraženo narodnom umjetnošću. To su proizvodi koji se koriste u domaćinstvu, a većinu ovih proizvoda rade žene, kao sastavni dio njihovog svakodnevnog posla u domaćinstvu.

Upravo zbog te uske podjele rada (okrenute cjelini samo jednog proizvoda), kroz historiju razlikujemo na desetine različitih zanata.

Zanati, kao egzistencijalni osnov opstanka pojedinca, porodica i čitavih društvenih grupa, u svoje su vrijeme (kao preteča moderne industrijske proizvodnje i tehnološkog razvoja) imali i posebnu društvenu težinu. S jasno naglašenim poštovanjem govorilo se za svakog onoga ko je imao svoj zanat i živio od svog posla da "ima svoj hljeb" ili "ima zlatne ruke".

I. O INTELEKTUALNOM VLASNIŠTVU

Pojam intelektualnog vlasništva odnosi se na tvorevine uma kao što su pronalasci, književna i umjetnička djela, simboli, nazivi, slike te dizajn koji se koristi u industriji.

Intelektualno vlasništvo dijeli se u dvije kategorije:

- Industrijsko vlasništvo, koje obuhvata pronalasci (patente), žigove, industrijski dizajn, oznake geografskog porijekla, topografije integriranog kola i biljne sorte;
- autorsko pravo, koje obuhvata književna i umjetnička djela kao što su romani, pjesme, pozorišni komadi, filmovi, muzička djela, umjetnička djela kao što su crteži, slike, fotografije i skulpture, te arhitektonski dizajn. Prava srodna autorskom pravu obuhvataju prava izvođača na njihova izvođenja, proizvođača fonograma na njihove snimke i radiodifuznih organizacija na njihove radijske i televizijske programe.

2. SISTEM INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Sistem intelektualnog vlasništva obuhvata niz elemenata koji se mogu grupisati u tri komponente čije uspostavljanje i usklađeno djelovanje omogućava djelovanje sistema kao cjeline.

3. ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Zaštitu intelektualnog vlasništva, a samim tim i tradicionalnih starih zanata, moguće je izvršiti putem Instituta za intelektualno vlasništvo BiH (<https://www.ipr.gov.ba/>), i to za sljedeće aspekte proizvoda:

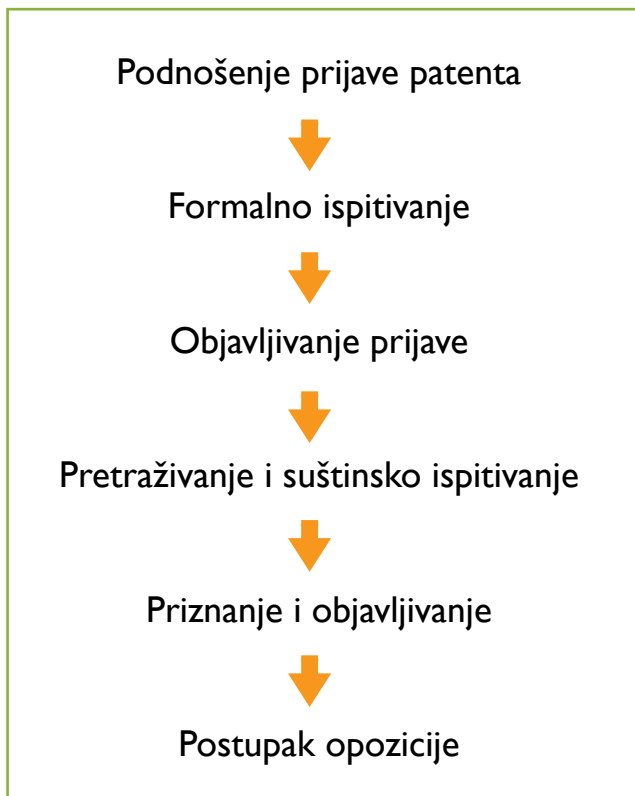
- patent
- žig
- dizajn
- geografska oznaka

Pojedine aspekte ili svojstva nekog proizvoda moguće je zaštititi kroz jedan ili više raznih oblika intelektualnog vlasništva, koji se međusobno nadopunjuju. Patentom se štiti novo rješenje nekog tehničkog problema, industrijskim dizajnom štiti se novi vanjski oblik ili izgled proizvoda, a žigom se štiti neki znak koji služi za razlikovanje od sličnih proizvoda i/ili usluga na tržištu. Za proizvode tradicionalnih i starih zanata najčešće se primjenjuje zaštita geografske oznake ili žiga garancije.

3.1. Patent

Patent je isključivo pravo koje država dodjeljuje za izum koji je nov, ima inventivni nivo i industrijski je primjenljiv. Nosilac patenta ima isključivo pravo da spriječi ili zaustavi sve druge da proizvode, koriste ili nude na prodaju, prodaju ili uvoze proizvod ili postupak zasnovan na priznatom patentu bez njegovog dopuštenja. Patent je moćno poslovno sredstvo koje omogućuje privrednim subjektima da steknu isključivo pravo na novi proizvod ili postupak, da zauzmu snažan tržišni položaj i da licenciranjem ostvare dodatne prihode. Složeni proizvodi (kao što su, npr., fotoaparati, mobilni telefon ili automobili) mogu objedinjavati u sebi više izuma zaštićenih većim brojem patenata, koji mogu biti vlasništvo različitih nosilaca patenata.

Patent priznaje državna ustanova za patente jedne zemlje ili regionalna ustanova za patente grupe zemalja. U Bosni i Hercegovini je to Institut za intelektualno vlasništvo BiH (<https://www.ipr.gov.ba/>). Zaštita vrijedi u ograničenom vremenskom periodu, obično 20 godina od datuma podnošenja prijave patenta, pod uslovom da su na vrijeme plaćene propisane takse za održavanje. Patent je teritorijalno pravo ograničeno geografskim granicama odgovarajuće zemlje ili regije.

Shema 1. Procedura za priznanje patenta u većini ustanova za patente

U zamjenu za isključiva prava stečena patentom od podnosioca prijave se traži da otkrije izum javnosti dostavljanjem detaljnog, tačnog i potpunog pisanog opisa izuma u prijavi patenta. Priznati patent, a u mnogim zemljama i prijava patenta, postaju dostupni javnosti objavljivanjem u službenom listu ili glasniku.

U terminologiji patentnog prava izum se definiše kao novo i inventivno rješenje tehničkog problema. To se može odnositi na kreiranje potpuno novog uređaja, proizvoda, metode ili postupka, ili se jednostavno može raditi o nadogradnji poznatog proizvoda ili postupka. Samo otkrivanje nečeg što već postoji u prirodi nije izum; neophodno je da bude uključena odgovarajuća količina ljudske domišljatosti, kreativnosti i inventivnosti.

3.2. Žig

Žig je isključivo pravo priznato za znak koji služi za razlikovanje proizvoda i/ili usluga jedne osobe od ostalih osoba u poslovanju. Nosilac žiga može biti fizičko ili pravno lice koje sticanjem žiga osigurava isključivo pravo na stavljanje u promet proizvoda i/ili usluga obuhvaćenih tim žigom. Žig je ujedno i tržišno sredstvo kojim njegovi vlasnici štite imidž koji su izgradili na tržištu za svoje proizvode i/ili usluge. Žigom se može štititi ime, logotip, amblem, etiketa ili druga različita obilježja proizvoda i/ili usluge koji mogu biti iskazani verbalno i figurativno kao kombinacija riječi i grafičkog rješenja.

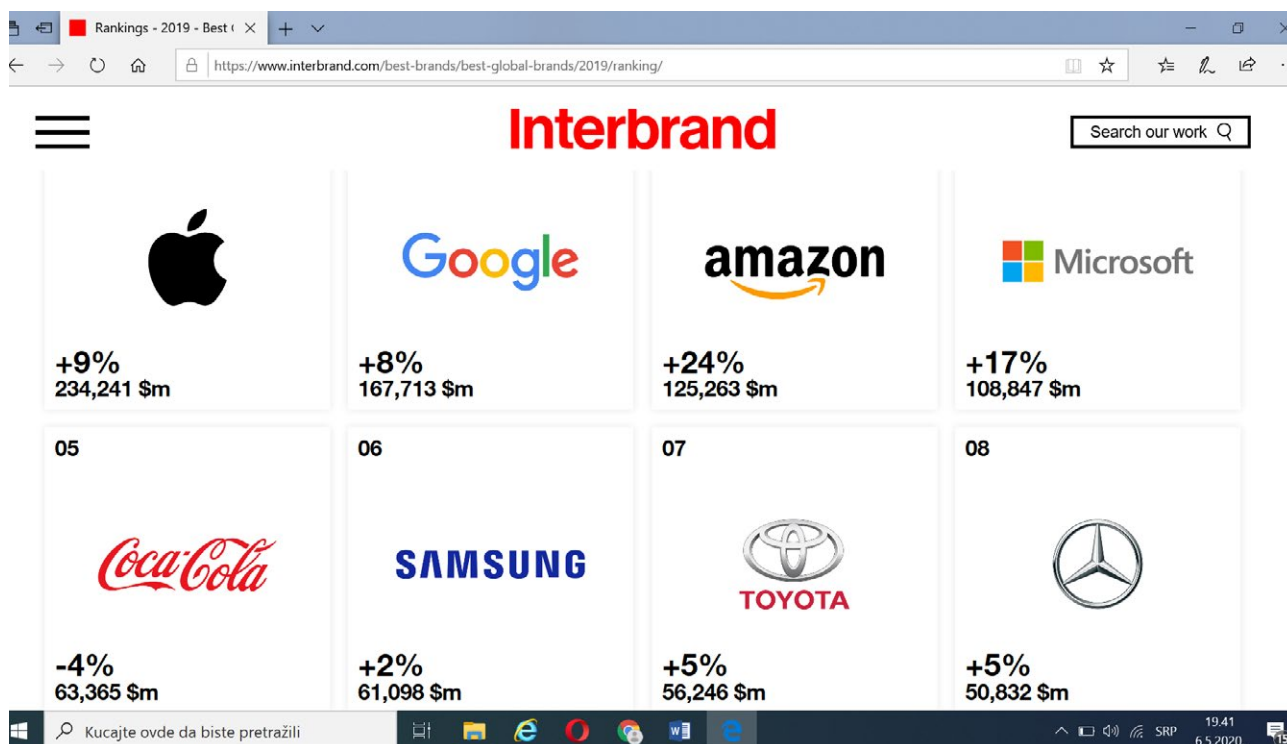
Žig je znak koji služi za razlikovanje robe koju proizvodi ili usluga koje pruža jedno preduzeće od robe ili usluga drugih preduzeća.

Osnovni uslovi koje neki znak mora zadovoljiti da bi mogao postati žig jesu da je različit, tj. da nije sličan nekom ranijem žigu. Zaštita žigom vrijedi 10 godina, računajući od datuma prijave. Vrijeme zaštite može se produžavati neograničeno na period od 10 godina, uz pravovremeno podnošenje zahtjeva. Postupak zaštite žiga u BiH se pokreće podnošenjem prijave za priznanje žiga Institutu za intelektualno vlasništvo BiH popunjavanjem [obrazaca za žigove](#).

Vrijednost žiga

Pažljivo odabran i njegovan, žig je dragocjeno poslovno dobro za većinu firmi. Za neke to može biti najvrednija imovina koju posjeduju. Procjena vrijednosti nekih od svjetski najpoznatijih žigova pojedinačno prelazi 100 milijardi dolara. To je zbog toga što potrošači vrednuju žigove, njihovu reputaciju, njihovu sliku u javnosti i skup željenih kvaliteta povezanih sa žigom te su spremni platiti više za proizvod koji nosi žig koji oni prepoznaju i koji ispunjava njihova očekivanja. Zbog toga, samo vlasništvo na žigu s dobrim imidžom i reputacijom daje firmi konkurentsku prednost.

U nastavku je prikazana vrijednost najvećih svjetskih žigova u 2019. godini. Procijenjena vrijednost 8 najpoznatijih žigova pojedinačno prelazi 50 milijardi dolara.

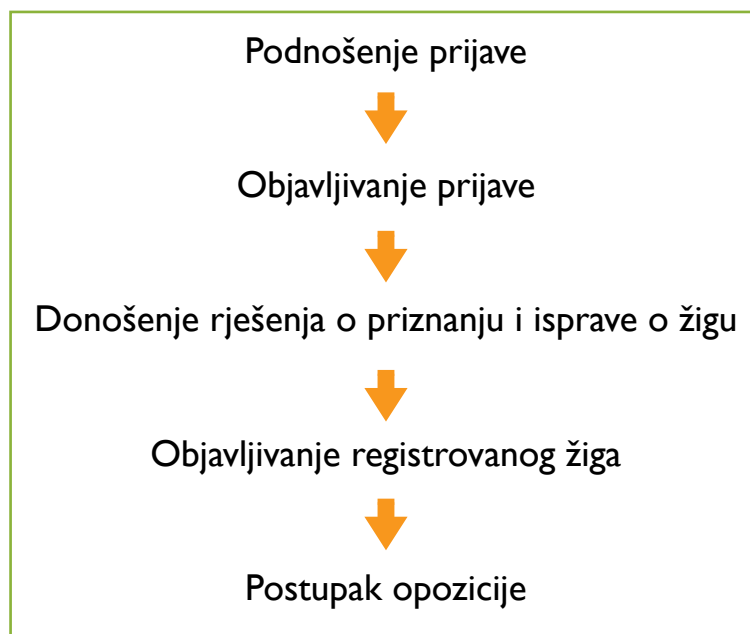

Vrste žigova

- **Individualni žig** je žig jednog fizičkog ili pravnog lica koji služi za razlikovanje jedne ili više vrsta roba ili usluga tog lica od istih ili sličnih vrsta roba ili usluga drugih učesnika u privrednom prometu.
- **Kolektivni žig** je žig pravnog lica koji predstavlja određeni oblik udruživanja proizvođača ili davalaca usluga, a koji imaju pravo da koriste članovi tog udruženja.
- **Žig garancije** je žig koji koristi više lica pod nadzorom nosioca žiga, a koji služi kao garancija kvaliteta, geografskog porijekla, načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obilježja robe ili usluge tih lica.

Faze u postupku priznanja žiga

Nosilac registrovanog žiga ili podnosilac prijave za priznanje žiga može biti domaće ili strano fizičko ili pravno lice. Strana fizička i pravna lica u pogledu zaštite znaka žigom u BiH uživaju ista prava kao i domaća fizička i pravna lica, ako to proizlazi iz međunarodnih ugovora ili konvencija kojima je pristupila ili ih je ratificirala BiH ili iz principa reciprociteta. Postupak za priznanje žiga pokreće se podnošenjem prijave za priznanje žiga.

Shema 2. Procedura za priznanje žiga

Jedan od najčešćih vrsta zaštite intelektualnog vlasništva tradicionalnih zanatskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga jest upravo zaštita žiga garancije.

Prijava za priznanje žiga garancije, pored osnovnih dokumenata, sadrži i Opšti akt o žigu garancije koji mora da sadrži odredbe o:

- zajedničkim karakteristikama roba / usluga koje se garantuju žigom garancije,
- nadzoru nad korištenjem žiga garancije od njegovog nosioca.

Za one tradicionalne poljoprivredno-prehrambene i zanatske proizvode, stare zanate i usluge u turističkoj ponudi nekog kraja koji ne ispunjavaju uslove zaštite po evropskim već prepoznatljivim oznakama geografskog porijekla, sve se više određeni krajevi, pravna i fizička lica okreću priznanju žiga garancije.

Glavni motiv i cilj podnosioca zahtjeva jest brendiranje proizvoda, povećanje plasmana i potrošnje lokalnih proizvoda u turističkoj ponudi, podsticanje razvoja i proizvodnje grupa lokalnih proizvoda, podizanje nivoa kvaliteta označenih proizvoda, očuvanja autentičnosti i tradicije, kreativnosti i inovacije, odnosno integrisane promocije proizvoda sa svoga područja.

Spisak robe, odnosno usluga na koje se znak odnosi, mora biti sastavljen prema Međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga utvrđenoj Ničanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga za registraciju žigova.

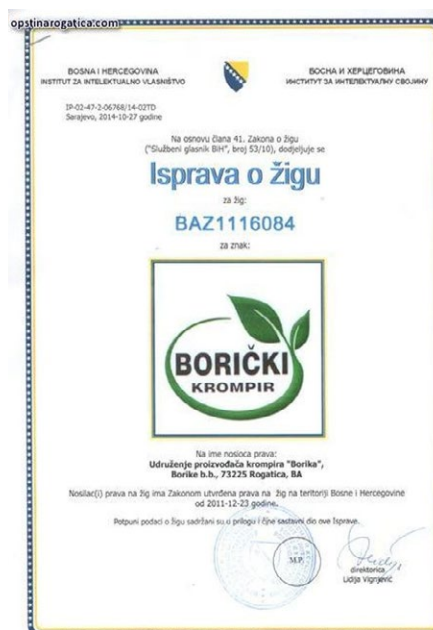
Borički krompir

Udruženje proizvođača krompira “Borika” prošlo je svu potrebnu proceduru za priznavanje žiga kod Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. Na osnovu toga, svi proizvođači, članovi ovog Udruženja, koji ispunjavaju propisane uslove o kvalitetu krompira, imaju pravo da na tržištu Bosne i Hercegovine svoj krompir deklariraju i prodaju pod imenom “Borički krompir”. Takav će proizvod posjedovati Ispravu o žigu “BAZ I 16084” i znak kao na dodijeljenoj ispravi.

Izvor: benjamas / shutterstock.com

Bilo koji drugi proizvođač koji svoj proizvod bude prodavao pod nazivom “Borički krompir” kršit će Zakon o žigu BiH i biti sankcionisan u skladu s odredbama ovog zakona.

3.3. Industrijski dizajn

Zaštita industrijskog dizajna obuhvata zaštitu vanjskog izgleda nekog proizvoda ili predmeta kroz zaštitu oblika i obrisa predmeta te zaštitu vanjskih obilježja (šare, crte, boje, tekstura). Osnovni uslovi koje neki dizajn mora zadovoljiti za priznanje zaštite su novi oblik i individualni karakter dizajna te da njegova obilježja nisu isključivo uslovljena tehničkom funkcijom.

Opšte je pravilo da dizajn mora ispuniti jedan ili više uslova da bi mogao biti registrovan.

- Dizajn mora biti „nov“,
- Dizajn mora biti „originalan“,
- Dizajn mora imati „individualan karakter“.

Zaštićeni industrijski dizajn osigurava nositelju, odnosno vlasniku, isključivo pravo korištenja, odnosno izrade, ponude, stavljanja u promet te uvoza ili izvoza proizvoda u kojem je industrijski dizajn sadržan ili na koji je industrijski dizajn primijenjen. Zaštićeni dizajn predstavlja intelektualno vlasništvo čiju upotrebu vlasnik može odobriti drugim osobama na određeno vrijeme davanjem licence ili ga može u potpunosti prenijeti na drugu osobu. Zaštita industrijskog dizajna predstavlja djelotvorno tržišno sredstvo kojim proizvođač može zaštititi vlastita ulaganja u razvoj i proizvodnju.

Zahtjev za priznanje industrijskog dizajna sadrži:

- podatke o podnosiocu prijave,
- podatke o autoru dizajna ili izjavu autora da ne želi biti naveden u prijavi,
- naznaku da li se prijava odnosi na jedan ili više dizajna,
- stvaran i kratak naziv dizajna,
- pravni osnov za podnošenje prijave i potpis podnosioca prijave.

Industrijski dizajn može trajati najduže 25 godina.

Zaštita industrijskog dizajna traje pet godina od dana podnošenja prijave pod uslovom da bude registrovan. Vrijeme zaštite može se produžavati još četiri puta za isti period, uz pravovremeno podnošenje zahtjeva i plaćanja pratećih troškova.

Postupak zaštite industrijskog dizajna u BiH se pokreće podnošenjem prijave za priznanje industrijskog dizajna Institutu za intelektualno vlasništvo BiH putem obrazaca za industrijski dizajn ([obrasci zahtjeva](#)).

U smislu Zakona o industrijskom dizajnu:

“**Proizvod**” znači bilo koji industrijski ili zanatski proizvod, uključujući, između ostalog, i dijelove koji su namijenjeni za spajanje u složeni proizvod, pakiranje proizvoda, grafičke simbole i tipografske znake, isključujući kompjuterske programe.

“Industrijski ili zanatski proizvod” znači bilo koji predmet koji se industrijskim ili zanatskim putem može proizvesti u većem broju identičnih primjeraka.

Nosilac industrijskog dizajna ima pravo da zabrani trećem licu neovlašteno ekonomsko iskorištavanje registrovanog industrijskog dizajna.

Pod ekonomskim iskorištavanjem podrazumijeva se:

- a) industrijska i zanatska izrada proizvoda za tržište, na osnovu primjene zaštićenog dizajna,
- b) upotreba takvog proizvoda u privrednoj djelatnosti,
- c) skladištenje takvog proizvoda radi njegovog stavljanja u promet,
- d) ponuda takvog proizvoda radi njegovog stavljanja u promet,
- e) stavljanje u promet takvog proizvoda,
- f) uvoz, izvoz ili tranzit takvog proizvoda.

Isprava o patentu, žigu i industrijskom dizajnu

3.4. Oznaka geografskog porijekla

Za obilježavanje industrijskih, zanatskih i proizvoda domaće radinosti najčešće se upotrebljavaju oznake geografskog porijekla.

Zaštita oznake geografskog porijekla može doprinijeti većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda u skladu sa posebnim svojstvima proizvoda i stečenom ugledu. Zaštitom se sprječava zloupotreba ili neovlaštena upotreba geografske oznake od strane drugih lica. Prema Zakonu o zaštiti oznaka geografskog porijekla (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/10), razlikujemo:

- ime porijekla; i
- geografsku oznaku.

Ime porijekla je geografski naziv zemlje, regije ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji odatle potiče, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljeni geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cjelini odvijaju na određenom ograničenom području.

Geografska oznaka je oznaka koja identifikuje određenu robu kao robu porijeklom s teritorije određene zemlje, regije ili lokaliteta s te teritorije, gdje se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom porijeklu.

Postupak za registrovanje navedenih prava vodi nadležno tijelo neke države i vrijedi neograničeni vremenski period na određenoj teritoriji. Jednom registrovanu oznaku geografskog porijekla mogu zajednički koristiti svi proizvođači iz naznačenog područja, koji zadovoljavaju propisane uslove.

Koja lica mogu podnijeti prijavu?

Prijavu za registrovanje geografske oznake ili imena porijekla mogu podnijeti:

- domaća fizička i pravna lica koja na određenom geografskom području prave proizvode koji se označavaju nazivom tog geografskog područja,
- udruženja domaćih fizičkih i pravnih lica, privredne komore, udruženja potrošača, opštinski, kantonalni, entitetski i državni organi zainteresovani za zaštitu geografske oznake / imena porijekla, u okviru svojih aktivnosti,
- strana fizička ili pravna lica, strana udruženja, ako je geografska oznaka / ime porijekla priznato u zemlji porijekla u skladu s međunarodnim ugovorima.

Faza zaštite geografske oznake/imena porijekla

Postoje dvije faze zaštite geografske oznake / imena porijekla koje se odvijaju kroz dva zasebna postupka, i to:

1. Postupak za registrovanje imena porijekla ili geografske oznake i
2. Postupak priznanja statusa ovlaštenog korisnika geografske oznake porijekla.

Postupak za registrovanje imena porijekla ili geografske oznake

Koraci za registrovanje geografske oznake / imena porijekla su:

1. Podnošenje prijave.
2. Formalno ispitivanje prijave.
3. Objava prijave geografske oznake/imena porijekla.
4. Donošenje rješenja o registrovanju geografske oznake/imena porijekla.
5. Objava registrovane geografske oznake/imena porijekla.

Osim osnovnih informacija o podnosiocu prijave, koji može biti fizičko lice, privredno društvo, udruženje ili strano pravno lice, neophodno je pripremiti sljedeće podatke:

- geografski naziv koji se štiti,
- naznaka da li se štiti geografska oznaka ili ime porijekla,
- opis vrste proizvoda koji se štiti geografskom oznakom ili imenom porijekla,
- geografski naziv područja ili mjesta iz kojeg potiče proizvod koji se obilježava geografskom oznakom ili imenom porijekla,
- proizvodne karakteristike proizvoda,
- ako je u pitanju ime porijekla, treba naznačiti naziv ovlaštene akreditovane organizacije koja vrši kontrolu posebnih karakteristika proizvoda.

Postupak zaštite oznake geografskog porijekla u BiH pokreće se podnošenjem odgovarajuće prijave Institutu za intelektualno vlasništvo BiH putem obrazaca za geografske oznake ([obrazci za prijavu](#)).

Postupak priznanja statusa ovlaštenog korisnika geografske oznake porijekla

Postupak za priznavanje statusa ovlaštenog korisnika geografske oznake ili imena porijekla pokreće se Prijavom za pokretanje statusa ovlaštenog korisnika geografske oznake / imena porijekla.

Uz popunjen Formular za priznanje statusa ovlaštenog korisnika geografske oznake / imena porijekla neophodno je priložiti:

- dokaz o obavljanju određene djelatnosti na određenom geografskom području (dokument izdat od nadležnog organa, npr. potvrda, rješenje ili sl.).
- dokaz o izvršenoj kontroli posebnih svojstava proizvoda od ovlaštene akreditovane organizacije navedene u Prijavi.

Međunarodna zaštita

Ovlašteni korisnik geografske oznake ili imena porijekla, u skladu s međunarodnim ugovorom koji je ratifikovala Bosna i Hercegovina, može putem Instituta podnijeti prijavu za zaštitu geografske oznake ili imena porijekla u članicama tog međunarodnog ugovora.

U slučaju kada Bosna i Hercegovina sklopi ili ratifikuje bilateralni sporazum o uzajamnoj zaštiti oznaka geografskog porijekla s nekom državom, ovlašteni korisnici geografskih oznaka ili imena porijekla svoja prava u drugoj državi ostvarivat će na osnovu liste registrovanih geografskih oznaka i imena porijekla i njihovih ovlaštenih korisnika koje države potpisnice dostavljaju jedna drugoj prilikom ili poslije zaključivanja tog bilateralnog sporazuma. Ovlašteni korisnik imena porijekla može, u skladu s odredbama Lisabonskog aranžmana, podnijeti Međunarodnom birou Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) prijavu za međunarodno registrovanje imena porijekla.

Postupak zaštite geografske oznake u WIPO bazu

WIPO (World Intellectual Property Organization) je Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo, globalni forum za usluge, politike, informacije i saradnju intelektualnog vlasništva. To je samofinansirajuća agencija Ujedinjenih nacija, sa 193 države članice i sjedištem u Ženevi.

Taksa za registraciju geografske oznake u bazu WIPO iznosi 1000 CHF i još je potrebno 150 CHF za izdavanje certifikata.

Gračaničko keranje

Jedan od primjera za obilježavanje zanatskih i proizvoda domaće radinosti koji su prošli proceduru i dobijanje geografske oznake je "Gračaničko keranje", što znači da je ova vještina upisana u Registar geografskih oznaka pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.

Izvor: Darko Udovičić

Keranje je ručni rad iglom gdje se prave gutice od konca i na taj način oblikuju detalji. Prepoznat je još u 19. vijeku, kad su kerani motivi krasili domove uglednih porodica. Vrlo je precizan, trajan i skup rad. Keranje je jedinstvena umjetnost za koju je osim umjetničkog dara potrebna izvrsna vizija, koncentracija i strpljenje. Za metar kerane čipke potrebni su sati i sati bavljenja iglom i koncem bez mogućnosti vraćanja unazad. Njime se proizvode kere za različite odjevne predmete, koje čine dio domaćeg folklor, kao i ukrasni predmeti. Na keranju se zbog toga svakako može bazirati i izrada suvenira, kao dio turističke ponude ovog kraja.

Sarajevski filigran

Filigran je stara juvelirska tehnika. Sastoji se od dvije latinske riječi (filum: nit i granum: zrno). Poznat je već u antičkoj Grčkoj, Etruriji i Rimu, vrhunac dostiže u 6. i 7. vijeku u Bizantu, dok je tehnika dotjerana do savršenstva u Indiji i Kini. Bilo je uspona i padova, međutim, filigran nastavlja svoju historiju sve do današnjih dana.

Izvor: Sarajevo Travel

Bašćaršijske zanatlije su oznakom geografskog porijekla zaštitile Sarajevski filigran, kao jednu od najljepših tehnika izrade nakita, gdje se tanke upredene niti srebrene žice savijaju u razne oblike i međusobno vezuju u složene motive. Proces zaštite išao je preko Udruženja građana Zona unaprijeđenog poslovanja Bašćaršija – ZUP. Rađen je elaborat, slikan kompletan proces proizvodnje i snimljen kratki film tog procesa.

4. UNESCO

Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu) specijalna je organizacija Ujedinjenih nacija osnovana s ciljem da doprinese miru i sigurnosti podržavanja saradnje među nacijama kroz obrazovanje, nauku i kulturu kao metod pospješivanja univerzalnog poštovanja pravde, zakona, ljudskih prava i osnovnih ljudskih sloboda.

U Parizu je 2003. godine donesena Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Ovom konvencijom je utvrđena svrha zaštite nematerijalne kulturne baštine i područja njenog manifestovanja, kao i obaveze država da preduzmu mjere radi njene održivosti, a naročito da: izvrše identifikaciju (popis); usvoje politiku promovisanja; unapređuju naučne, tehničke i umjetničke studije, kao i istraživačke metodologije; usvoje odgovarajuće pravne, tehničke, administrativne i finansijske mjere; omoguće utemeljivanje institucija za dokumentovanje i olakšaju pristup tim institucijama; omoguće podizanje svijesti o ovoj baštini i učešće zajednica, skupina i pojedinaca u aktivnostima njene zaštite.

Nematerijalno kulturno nasljeđe obuhvata:

- usmene tradicije i izražavanja, uključujući jezik kao pokretač nematerijalnog kulturnog nasljeđa;
- umjetnost izvođenja;
- društvene prakse, rituale i svečane događaje;
- znanje i prakse vezane za univerzum i
- **tradicionalne zanate.**

U svrhu zaštite ove vrste kulturne baštine uspostavljena je Reprezentativna lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, kao i Lista nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita (<https://ich.unesco.org/en/lists>).

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine 16. jula 2008. godine. Obaveza je svake zemlje potpisnice Konvencije da u cilju očuvanja nematerijalne kulturne baštine na svojoj teritoriji vodi jedan ili više inventara elemenata nematerijalne baštine.

Nadležna ministarstva u Federaciji BiH i Republici Srpskoj vode otvorene preliminarne liste nematerijalne baštine, koje zajedno čine Preliminarnu otvorenu listu nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine.

4.1. Institucionalni okvir zaštite nematerijalnog kulturnog nasljeđa u Bosni i Hercegovini

Odlukom o osnivanju Državne komisije za saradnju Bosne i Hercegovine s Organizacijom Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (Unesko) (Službeni glasnik BiH, br. 77/09), komisija je osnovana kao savjetodavno tijelo Savjeta ministara BiH. Državna komisija za saradnju Bosne i Hercegovine s Uneskom je jedino ovlašteno tijelo koje vrši poslove komunikacije i administracije s Uneskom i određuje i imenuje saradnike i partnere za saradnju s Uneskom.

4.2. Preliminarna lista nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine

1. Zmijanjski vez (upisan na Uneskovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2014. godine).
2. Konjičko drvorezbarstvo (upisano na Uneskovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2017. godine).
3. Branje trave ive na Ozrenu (upisano na Uneskovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2018. godine).
4. Običaj natjecanja u košenju trave na Kupresu (upisan na Uneskovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2020. godine).
5. Nevesinjska olimpijada (predložena za upis u Registar najboljih praksi očuvanja).
6. Uzgoj konja rase lipicanera (nominovan za upis na Uneskovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva u okviru serijske nominacije "Tradicija uzgoja konja lipicanera").

Zmijanski vez

Zmijanjski vez je specifična tehnika koju praktikuju žene sela Zmijanje u Bosni i Hercegovini. Tradicionalni vez koristi se za ukrašavanje ženskih nošnji i predmeta za kućanstvo, uključujući vjenčаницe, šalove, haljine i posteljinu. Glavna karakteristika je upotreba tamnoplave niti, ručno rađene biljnim bojama, za vezanje improvizovanih geometrijskih oblika. Bogatstvo i varijacije vezanih dizajna određuju društveni status seoskih žena.

. Svaka vezilja prilagođava i osmišljava tražena znanja i vještine, u sklopu procesa prenošenja. Znanje se prenosi usmeno i kroz praktični rad, uglavnom u formalnom obrazovnom okruženju. Studenti uče tako što gledaju iskusne vezilje da kombinuju unaprijed određene elemente u brojne varijacije i kroz redovnu i kontinuiranu praksu. Zmijanjski vez uključuje poštovanje različitosti, kreativnosti i neverbalne komunikacije. Također ima sentimentalnu i emocionalnu vrijednost, posebno za raseljeno stanovništvo, koje vezenu odjeću koristi kao izraz nacionalnog i lokalnog identiteta i ponosa. Vezovi povezuju mnoge elemente kulturne baštine, poput muzike, rituala, usmene tradicije, rukotvorina i simboličkih izraza.

Konjičko drvorezbarstvo

Rezbarija drveta u Konjicu umjetnički je zanat s dugom tradicijom na području opštine Konjic. Rezbarija drveta – koja uključuje namještaj, sofisticirani interijer i male ukrasne predmete – ističe se svojim prepoznatljivim ručno isklesanim motivima i sveukupnim vizualnim identitetom. Rezbarenje drveta sastavni je dio kulture lokalne zajednice, mjerilo ljepote i prijatnosti interijera u kući i tradicije koja stvara osjećaj zajednice i pripadnosti.

Međutim, ova praksa igra ne samo vrlo važnu ulogu na nivou zajednice u Konjicu već i širom zemlje i u zajednicama dijaspore. To je ekonomski održiv, društveno uključiv i ekološki održiv zanat koji praktikuju različite etničke i konfesionalne grupe, koji služi kao instrument dijaloga i saradnje. Zanat je široko rasprostranjen među stanovnicima Konjica, i kao zanimanje i kao hobi. Nosioci zanata su obučene zanatlije koji rade u radionicama rezbarenja drveta, ali su podjednako važni i nosioci zanata koji rade kod kuće. Vlasnici porodičnih radionica rezbarenja drveta najodgovorniji su za zaštitu elementa, obuku drvosječa i drvorezaca. Znanje i vještine prenose se prije svega obukom novaka na radnom mjestu u vježbaonicama, kao i međugeneracijskim prenosom unutar porodice.

Branje trave ive na Ozrenu

Svake godine 11. septembra, na dan Usječenja glave Svetog Jovana Krstitelja, stanovnici sela oko planine Ozren odlaze u Gostilj da beru travu ivu. Nakon planinarenja po brdima, seljani svih društvenih, rodnih i starosnih grupa beru travu ivu, pojedinačno i u grupama. Iva se mora pažljivo birati i berači moraju da je nađu među višom travom. Postupak obično traje nekoliko sati. Kad je branje završeno, penju se na Gostilj i okupljaju u manje grupe, od kojih mnogi nose narodne nošnje Ozrena, da bi svirali, plesali i pjevali tradicionalnu muziku.

Popodne se pravoslavni sveštenici penju na vrh Gostilj gdje posvećuju ivu. Iva se konzumira na različite načine (kao čaj, natopljena u rakiju, pomiješana s medom), kako za ljekovito djelovanje tako i preventivno. Dok se u prošlosti praksa odnosila isključivo na narodnu medicinu, danas su njezine primarne funkcije uključivanje gostoljubivosti i socijalne integracije, kao i pomoć u očuvanju Ozrenskih kostima, pjesama i plesova koji postepeno nestaju. Praksa se prenosi spontano unutar porodice, kao i u osnovnim školama. Nekoliko lokalnih udruženja također poziva slične organizacije iz različitih regija da sudjeluju u praksi, što dovodi do uključivanja mnogih stručnjaka izvan Ozrena.

Običaj natjecanja u košenju trave na Kupresu

Košenje trave ručno izrađenom kosom specifičnost je kupreškog kraja o čemu pisana svjedočanstva postoje unazad 250 godina. To je kupreška historija. Od davnina se na Kupreškoj visoravni bave poljoprivredom i uzgajaju blago – stoku. Da bi nahranili svoje blago, trebaju kositi ručno, a kako je kupreška trava veoma čvrsta, kose moraju biti posebno izrađene. Zbog važnosti kosidbe organizovala su se takmičenja najboljih kosaca, pa je ovo preraslilo u tradiciju. U takmičenju učestvuju kosci koji su odjeveni u tradicionalne nošnje i svaki kosac ima svoju “kupilicu”, a ima zadatak da pokosi parcelu od 350 kvadratnih metara. Sudije ocjenjuju širinu otkosa, čistinu, potkašanje i brzinu otkosa.

Izvor: Reuters/Dado Ruvic

5. KORISNI LINKOVI

Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine

<https://www.ipr.gov.ba/>

Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO)

<http://www.wipo.int>

Evropski ured za patente (EPO)

<http://www.epo.org>

Ured Evropske unije za intelektualno vlasništvo (EUIPO)

<https://euiipo.europa.eu/ohimportal/en/>

<https://ideaspowered.eu/gen/our-projects/ip-teaching-materials#results>

UNESCO – Državna komisija za saradnju sa UNESCO-m u BiH

<http://unescobih.mcp.gov.ba/>